

Analiza i političke borbe protiv siromaštva u Republici Hrvatskoj

Kocijan, Marina

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:075709>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-27**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

„Dr. Mijo Mirković“

MARINA KOCIJAN

**ANALIZA I POLITIČKE BORBE PROTIV
SIROMAŠTVA U REPUBLICI HRVATSKOJ**

Završni rad

Pula, ožujak 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

„Dr. Mijo Mirković“

MARINA KOCIJAN

ANALIZA I POLITIČKE BORBE PROTIV SIROMAŠTVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Završni rad

JMBAG: 0303072315, redovna studentica

Studijski smjer: Ekonomija

Predmet: Uvod u ekonomiju

Mentor: izv. prof. dr. sc. Dean Sinković

Pula, ožujak 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Marina Kocijan, kandidat za prvostupnika ekonomije, smjera ekonomija, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, 28. ožujak 2022. godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, **Marina Kocijan**, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „**ANALIZA I POLITIČKE BORBE PROTIV SIROMAŠTVA U REPUBLICI HRVATSKOJ**“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 28. ožujak 2022. godine

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. ODREDNICE I OBILJEŽJA SIROMAŠTVA	3
2.1. Definicija siromaštva.....	3
2.2. Mjerenje siromaštva	5
2.3. Teorije siromaštva.....	10
2.4. Uzroci i posljedice siromaštva	13
3. KOMPARATIVNA ANALIZA SIROMAŠTVA U HRVATSKOJ I ODABRANIM ZEMLJAMA	16
3.1. Analiza stanja siromaštva u Hrvatskoj.....	16
3.2. Pokazatelji siromaštva u Hrvatskoj od 2015. – 2019. godine	19
4. POLITIČKE BORBE PROTIV SIROMAŠTVA U HRVATSKOJ	24
4.1. Analiza stanja siromaštva u Hrvatskoj po programskom području	24
4.2. Prioriteti i ciljevi u borbi protiv siromaštva.....	26
5. ZAKLJUČAK.....	29
LITERATURA	31
POPIS TABLICA.....	33
POPIS SLIKA	34
POPIS GRAFIKONA	35
SAŽETAK.....	36
SUMMARY	37

1. UVOD

Siromaštvo je trajan i globalan problem koji je vidljiv na svjetskoj razini. Usprkos poboljšanju na pojedinim područjima životnog standarda u kontekstu dostupnosti osnovne zdravstvene zaštite i temeljnog obrazovanja, smanjenje nepismenosti i dječje smrtnosti, duži životni vijek itd., broj siromašnih u svijetu ne smanjuje se. Nije stoga iznenađujuće da je Svjetski samit o socijalnom razvoju u Kopenhagenu iz 1995. godine u prvi plan stavio tri ključna socijalna problema: siromaštvo, nezaposlenost i socijalnu isključenost. Jedan od ciljeva Programa akcije, usvojenog na ovom samitu, bio je iskorjenjivanje siromaštva.

Tijekom proteklog desetljeća stope siromaštva u Hrvatskoj su se povećavale sukladno povećanju udjela hrvatskog stanovništva koji živi s manje od 5,5 USD dnevno prema revidiranom paritetu kupovne moći (PPP), a najviše se zamijetio porast nakon slabog gospodarskog rasta nakon globalne krize. Ipak, snažniji gospodarski rast Hrvatske nakon oporavka od financijske krize pretočio se u značajan napredak u smanjenju siromaštva. Najsiromašnijih 40% stanovništva doživjelo je brži rast prihoda od nacionalnog prosjeka zahvaljujući većim zaradama od rada, niskoj stopi nezaposlenosti i mirovinama.

Danas Hrvatska spada u srednji rang zemalja EU na temelju razine nejednakosti dohotka prema visini Ginijeva koeficijenta. Relativno siromaštvo ostalo je stabilno tijekom prošlog desetljeća. Napredak u redukciji siromaštva u Hrvatskoj doprinijele su političke odluke i djelovanje Vlade RH u kontekstu donošenja Nacionalnog plana borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti od 2021. do 2027. godine, kojim su determinirana postojeća ograničenja u redukciji siromaštva te su preporučene mjere i ciljevi koje je potrebno ostvariti da bi stopa siromaštva u Hrvatskoj bila na prihvatljivoj razini.

Cilj ovoga završnog rada je prikazati stanje siromaštva u Hrvatskoj u komparaciji s odabranim zemljama Europe te poduzete strategije Vlade RH u borbi protiv siromaštva. Svrha završnog rada je ukazati na prioritet implementacije

donesenih mjera za borbu protiv siromaštva u Hrvatskoj, gdje su politički akteri u Hrvatskoj najutjecajniji akteri.

Struktura rada podijeljena je na pet poglavlja. U uvodu je opisana uvodna riječ teme, cilj i svrha rada, struktura rada te znanstvene metode. Drugo poglavlje opisuje teorijske odrednice siromaštva sa uzrocima, mjerenjem i posljedicama siromaštva. U trećem poglavlju je izvršena analiza siromaštva u Hrvatskoj u komparaciji sa odabranim zemljama Europe. Četvrto poglavlje pokazuje političke borbe protiv siromaštva u Hrvatskoj, dok su u zaključku iznesene analitičke misli autorice o istraženom temi.

U završnom radu su, u različitim kombinacijama, korištene sljedeće znanstveno – istraživačke metode: deskriptivna metoda, metoda komparacije, metoda generalizacije, metoda indukcije i dedukcije te metode analize i sinteze.

2. ODREDNICE I OBILJEŽJA SIROMAŠTVA

Iako ne postoji jedinstvena općeprihvaćena definicija siromaštva, siromaštvo se najlakše objašnjava kao neposjedovanje novaca ili neimanje dovoljno novca te malo ili nedovoljno imovine. Prema stavu *Scottish Poverty Information Unita* (BBC, 2005) ljudi su siromašni ako nemaju dovoljno sredstava za svoje materijalne potrebe i ako ih uvjeti isključuju iz aktivnog sudjelovanja u djelatnostima koje se smatraju uobičajenima u društvu.

U ovom će se poglavlju govoriti o definicijama i mjerenju siromaštva, njegovim uzrocima i posljedicama.

2.1. Definicija siromaštva

Siromaštvo je stanje u kojem osoba ili zajednica nemaju financijskih sredstava i osnovnih sredstava za minimalni životni standard. Siromaštvo znači da je razina dohotka od zaposlenja toliko niska da se osnovne ljudske potrebe ne mogu zadovoljiti (Chen, 2022.). Ljudi i obitelji pogođeni siromaštvom mogu ostati bez odgovarajućeg smještaja, čiste vode, zdrave hrane i medicinske pomoći. Svaka nacija može imati vlastite kriterije za određivanje koliko njezinih ljudi živi u siromaštvu.

Siromaštvo se može definirati i kao nedostatak novca i/ili vitalnih resursa koji ljudskim bićima onemogućuje ili predstavlja izazov da žive dostojanstveno i osiguravaju se za sebe. U svijetu 836 milijuna ljudi još uvijek živi u ekstremnom siromaštvu (UNESCO, 2022.). Dvije najpogođenije regije su podsaharska Afrika i južna Azija. U tim regijama 70% svjetske populacije živi ispod granice siromaštva (UNESCO, 2022.).

Pristup dobrim školama, zdravstvenoj skrbi, struji, sigurnoj vodi i drugim kritičnim uslugama i dalje je nedostižan za mnoge i često je određen socio-ekonomskim statusom, spolom, etničkom pripadnošću i zemljopisom. Za one koji se mogu izvući iz siromaštva, napredak je često privremen. Ekonomski šokovi, nesigurnost hrane i klimatske promjene ugrožavaju njihove dobitke i mogu ih

natjerati natrag u siromaštvo. Siromaštvo je ciklus koji se teško prekida i često se prenosi s jedne generacije na drugu. Tipične posljedice siromaštva uključuju zlouporabu alkohola i supstanci, ograničen pristup obrazovanju, loše stambene i životne uvjete te povećanu razinu bolesti. Povećano siromaštvo vjerojatno će uzrokovati povećanje napetosti u društvu kako se nejednakost povećava. Ova pitanja često dovode do porasta stopa kriminala u zajednicama pogođenim siromaštvom.

Siromaštvo se tako očituje na različite načine, među kojima su nedostatak dohotka i sredstava potrebnih da se osigura održiva egzistencija; glad i neuhranjenost, slabo zdravlje, nedostupnost ili ograničena dostupnost obrazovanja i drugih temeljnih usluga; povećana smrtnost, uključujući smrtnost od bolesti; beskućništvo i neodgovarajući stambeni uvjeti; nesigurno okruženje, društvena diskriminacija i izolacija. Bitno obilježje negacije ljudskih prava također je nesudjelovanje u odlučivanju i u građanskom, društvenom i kulturnom životu zajednice. Višedimenzionalnost siromaštva očituje se u stanju koje obilježava dugotrajna ili stalna uskraćenost resursa, sposobnosti, mogućnosti izbora, sigurnosti i moći koje su nužne za odgovarajući životni standard i ostvarenje drugih građanskih, ekonomskih, političkih, kulturnih i socijalnih prava.

Siromaštvo se obično dijeli na dohodovno – bez mogućnost i zadovoljavanja minimalnih životnih potreba – i nedohodovno – koje obuhvaća i neka druga životno važna obilježja, najčešće vezana uz razinu obrazovanja, zdravlja i sl. U razmatranju nedohodovnog siromaštva uključuju se zdravstveno stanje, pokazatelji o prehrani i pismenosti stanovništva. Ipak, općenito se veća pozornost pridaje *apsolutnom* i *relativnom* dohodovnom siromaštvu. Svjetska banka (World Bank, 2000) utvrđuje da je osoba siromašna ako je njezin dohodak nedovoljan za zadovoljavanje razine nužnih potreba. Razina tih potreba se mijenja tijekom vremena i u različitim društvima, u skladu s stupnjem razvoja, društvenim normama i vrijednostima.

2.2. Mjerenje siromaštva

Kao glavne mjere siromaštva mogu se navesti apsolutno, relativno i siromaštvo temeljeno na individualnim potrebama.

Apsolutno siromaštvo, često sinonim za ekstremno siromaštvo, odnosi se na postavljeni standard koji je dosljedan tijekom vremena i između zemalja. Ovaj postavljeni standard obično se odnosi na stanje koje karakterizira ozbiljno uskraćivanje osnovnih ljudskih potreba, uključujući hranu, sigurnu pitku vodu, sanitarne objekte, zdravlje, sklonište, obrazovanje i informacije. To ne ovisi samo o prihodu već i o pristupu uslugama.

Linija siromaštva "dolar dnevno" prvi put je uvedena 1990. godine kao mjera za postizanje takvog životnog standarda. Za nacije koje ne koriste američki dolar kao valutu, "dolar na dan" ne znači živjeti dan na ekvivalentnom iznosu lokalne valute kako je određeno tečajem (Svjetska banka, 2022.). Umjesto toga, određen je paritetom kupovne moći, koji bi promatrao koliko je lokalne valute potrebno za kupnju istih stvari koje bi se za dolar mogao kupiti u Sjedinjenim Državama. Obično bi to značilo da imamo manje lokalne valute nego da se koristi devizni tečaj jer su Sjedinjene Države relativno skuplja zemlja.

Među stručnjacima postoji neslaganje oko toga što bi se smatralo realnom stopom siromaštva s onim koji je smatra "netočno izmjerenim i proizvoljnim odsjekom" (Sachs, 2005.). Neki tvrde da je potrebna viša granica siromaštva, kao što je minimalno 7,40 dolara ili čak 10 do 15 dolara dnevno. Oni tvrde da bi te razine bolje odražavale troškove osnovnih potreba i normalnog životnog vijeka.

Od 1993. do 2005. Svjetska banka definirala je apsolutno siromaštvo kao 1,08 USD dnevno na bazi pariteta kupovne moći, nakon prilagodbe inflaciji na američki dolar iz 1993., a 2008. ažurirano je na 1,25 USD dnevno (što odgovara 1,00 USD dan u američkim cijenama iz 1996.), a 2015. je ažurirano da živi s manje od 1,90 USD po danu, i umjereno siromaštvo kao manje od 2 USD ili 5 USD dnevno. Slično, 'ultra-siromaštvo' je definirano izvješćem iz 2007. koje je izdao International Food Policy Research Institute kao život s manje od 54 centa dnevno. Prag granice siromaštva od 1,90 dolara dnevno, kako ga je postavila Svjetska

banka, kontroverzna je. Svaka nacija ima svoj vlastiti prag za apsolutnu liniju siromaštva; u Sjedinjenim Državama, na primjer, apsolutna linija siromaštva iznosila je 15,15 USD dnevno 2010. (22 000 USD godišnje za četveročlanu obitelj), dok je u Indiji iznosila 1,0 USD po danu, a u Kini apsolutna linija siromaštva iznosila je 0,55 USD po danu, svaki na temelju PPP-a u 2010. godini (Svjetska banka, 2022.). Ove različite linije siromaštva čine usporedbu podataka između službenih izvješća svake nacije kvalitativno teškom.

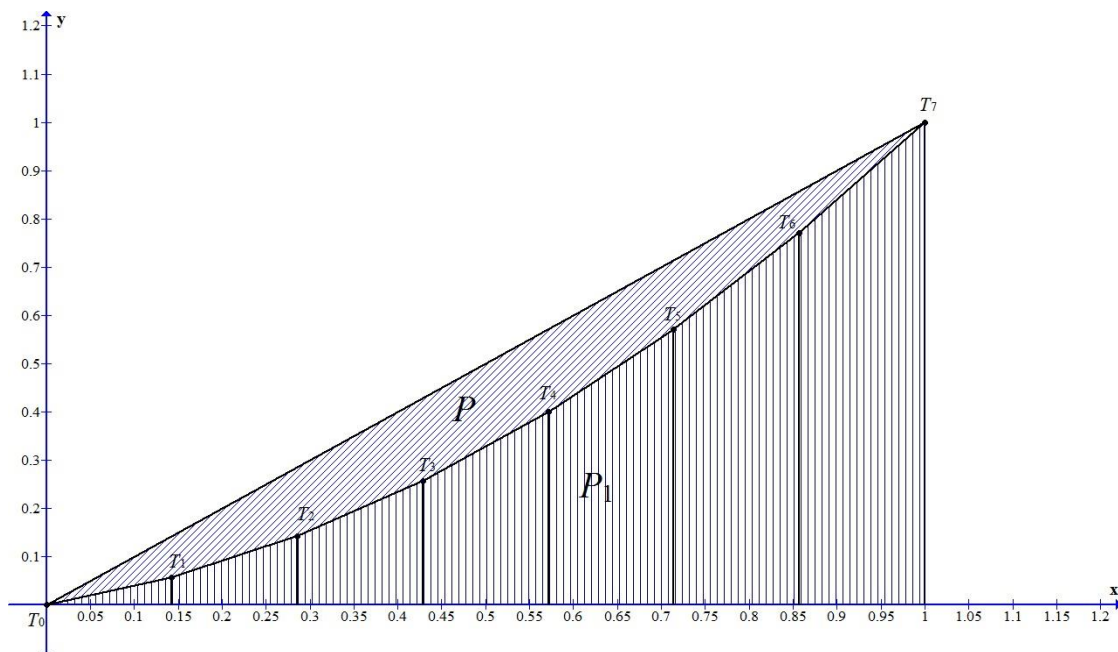
Apsolutno siromaštvo ili "siromaštvo na rubu opstanka" polazi od toga da postoje minimalne ljudske potrebe (ishrana, odijevanje, stanovanje itd.), koje je moguće utvrditi za sve ljude i u svim društvima, a koje su nužne za održanje zdravlja i fizičke sposobnosti. Linije siromaštva koje se temelje na apsolutnom konceptu najčešće se određuju preko tzv. košare proizvoda i usluga koja se smatra nužnom u nekom društvu. Drugim riječima, istraživači ili drugi stručnjaci prvo definiraju košaru dobara i usluga koje drže nužnima, a zatim se ukupna cijena ovih dobara i usluga određuje kao linija siromaštva.

Zbog poteškoća određivanja koje sve robe i usluge uključiti u košaru, neki autori baziraju linije siromaštva isključivo na izdacima za ishranu, i to stoga što je kod ishrane moguće postići visoku suglasnost oko toga kada je ta potreba minimalno zadovoljena. Kada se ocijene izdaci za hranu, onda se iz njih indirektno izvode cjelokupni životni troškovi. Primjer za to je američka službena linija siromaštva, koja je određena kao trostruki umnožak izdataka za ishranu. Treba reći da je apsolutna granica siromaštva fiksna, tj. ona se ne prilagođava rastu dohodaka u nekom društvu, već se samo usklađuje s inflacijom i promjenama cijena. Međutim, mnogi se istraživači slažu da je siromaštvo relativno u vremenu i prostoru. Koje će vrste životnih situacija biti opisane kao siromaštvo, to ovisi o socijalnim i ekonomskim okolnostima i razini prosperiteta nekog društva u određenom trenutku. Dakle, smatra se da siromaštvo nije moguće opisati jednom za svagda, u apsolutnom smislu.

Relativno siromaštvo gleda na siromaštvo kao na društveno definirano i ovisno o društvenom kontekstu. Tvrdi se da potrebe koje se smatraju temeljnim nisu objektivna mjera i da se mogu promijeniti s običajima društva (Svjetska banka, 2022.). Na primjer, za osobu koja si ne može priuštiti smještaj bolje od malog šatora

na otvorenom reklo bi se da živi u relativnom siromaštvu ako gotovo svi ostali na tom području žive u modernim kućama od cigle, ali ne i ako svi ostali također žive u malim šatorima u otvorena polja (na primjer, u nomadskom plemenu). Budući da bi bogatije zemlje imale niže razine apsolutnog siromaštva, relativno siromaštvo se smatra "najkorisnijom mjerom za utvrđivanje stopa siromaštva u bogatim razvijenim zemljama" i "najistaknutiji je i najcitiraniji pokazatelj socijalne uključenosti EU" (Svjetska banka, 2022.).

Obično se relativno siromaštvo mjeri kao postotak stanovništva s dohotkom manjim od nekog fiksnog udjela srednjeg dohotka. Ovo je izračun postotka ljudi čiji prihod obiteljskog kućanstva pada ispod granice siromaštva. Glavna linija siromaštva koja se koristi u OECD-u i Europskoj uniji temelji se na "ekonomskoj udaljenosti", razini dohotka postavljenoj na 60% srednjeg dohotka kućanstva (Svjetska banka, 2022.). Postoji nekoliko drugih različitih metrika nejednakosti dohotka, na primjer, Gini koeficijent ili Theilov indeks.

Slika 1. Ginijev koeficijent kao mjera relativnog siromaštva

Izvor: Kovačić, B. et. al. (2016): Lorenzova krivulja i o Ginijevom koeficijentu koncentracije, Hrvatski matematički elektronički časopis, dostupno na <http://e.math.hr/category/klju-ne-rije-i/lorenzova-krivulja>, pristupljeno 22.02.2022.

Relativno siromaštvo se određuje u odnosu na standard života koji je, sukladno trenutnim konvencijama, prihvatljiv i pristojan, s tim da su te konvencije podložne promjenama. Polazi se od opće razine blagostanja u nekoj zajednici i činjenice da su jedni siromašni tek u usporedbi s drugim članovima zajednice. Kao što se u modernome svijetu sve mijenja, tako se mijenja prosječni životni standard, a s njime i definicije siromaštva. Kriterij što su to, na primjer, nužne životne potrepštine bitno se mijenja s vremenom. Ono što je nekad bilo luksuz, danas je postalo neizostavni dio životnog standarda, bez kojeg se ne može zamisliti život.

Tako su mnogi proizvodi i usluge (kao što su televizori, topla voda, strojevi za pranje rublja, automobili, hladnjaci, obrazovanje itd.) prešli put od luksuza, preko udobnosti do nužne potrebe. Siromaštvo u relativnom smislu poima poznati britanski sociolog P. Townsend (1979.), koji kaže "da su pojedinci, obitelji i grupe unutar populacije siromašni onda kada im nedostaju resursi da bi postigli odgovarajući način života, sudjelovali u aktivnostima i imali životne uvjete i pogodnosti koje su uobičajene ili su barem široko podržavane i odobravane u društvu kojem pripadaju".

Na sličan je način siromaštvo definirala EU. Prema toj definiciji: "Siromašnima će biti smatrane one osobe, obitelji i skupine osoba kojima su resursi (materijalni, kulturni i socijalni) tako ograničeni da ih isključuju iz minimalno prihvatljivog načina života koji uživaju države-članice" (Ramprakash, 1994.). Relativno je siromaštvo u biti posljedica distribucije dohotaka, jer se prosječni životni standard uglavnom mjeri preko prosječnoga dohotka. Stoga mnogi smatraju da relativni koncept više mjeri nejednakost nego siromaštvo. Relativne linije siromaštva najčešće se definiraju kao 9 određenih postotak (50%) prosječnoga dohotka ili medijana dohotka u nekom društvu. Sve osobe čija su financijska sredstva manja od tako definirane granice smatrat će se relativno siromašnima. Pored apsolutnog i relativnog siromaštva, sve je popularniji i koncept subjektivnog siromaštva.

Subjektivno siromaštvo polazi od toga kako sami ljudi doživljavaju vlastito blagostanje. Građani procjenjuju minimalnu razinu dohotka, nužnu da bi se sastavio kraj s krajem, a mišljenja populacije prikupljaju se anketnim ispitivanjima ili intervjuima. Mnogi su autori kritični prema subjektivnom siromaštvu, jer smatraju da

biti siromašan ne ovisi o tome kako netko misli da živi, već kako stvarno živi. Međutim, istraživanja subjektivnog siromaštva značajna su s aspekta socijalne akcije. Ljudi se često ponašaju u skladu sa svojim mišljenjima i predodžbama, koje ne moraju odgovarati objektivnom stanju stvari. Linije siromaštva predstavljaju sredstvo koje nam pomaže da empirijski utvrdimo je li neki pojedinac siromašan ili nije. Drugim riječima, linija siromaštva je razina dohotka ispod koje ljude smatramo siromašnima, odnosno iznad koje ih ne smatramo siromašnima.

Linije siromaštva dijele ljude u dvije kategorije: siromašne i nesiromašne. Postoji veći broj tipova linija siromaštva (npr. budžetske, statističko-relativne, službene, subjektivne itd.). Način definiranja linije siromaštva utječe na dobivene stope siromaštva. Da bismo odredili linije siromaštva za kućanstva različite veličine i sastava, nužno su nam potrebne ekvivalentne ljestvice. Na primjer, linija siromaštva za kućanstvo koje ima pet članova neće biti ista kao za kućanstvo s tri člana. Isto tako, potrebe djece manje su od potreba odraslih, a izdaci kućanstva ne rastu razmjerno broju članova (kućanstvo s četiri odrasle osobe nema dvostruko veće troškove od kućanstva s dvije odrasle osobe, već manje). Prema tome, ekvivalentna ljestvica je skup indeksa koji variraju ovisno o broju članova kućanstva, dobnoj ili spolnoj strukturi članova i njena je osnovna funkcija da omogući usporedbu blagostanja odnosno siromaštva kućanstava s različitim demografskim karakteristikama. Danas se u brojnim istraživanjima siromaštva koristi tzv. OECD-ova ekvivalentna ljestvica, koja prvoj odrasloj osobi u kućanstvu pripisuje koeficijent 1, ostalim odraslim osobama 0,7, a djeci 0,5.

Umjesto prihoda, siromaštvo se također mjeri individualnim osnovnim potrebama u isto vrijeme. Očekivano trajanje života uvelike se povećalo u zemljama u razvoju od Drugog svjetskog rata i počinje zatvarati jaz u odnosu na razvijeni svijet. Smrtnost djece se smanjila u svim regijama svijeta u razvoju.[45] Udio svjetske populacije koja živi u zemljama u kojima je dnevna opskrba hranom po glavi stanovnika manja od 9.200 kilodžula (2.200 kilokalorija) smanjio se sa 56% sredinom 1960-ih na ispod 10% do 1990-ih (Svjetska banka, 2022.) Slični trendovi mogu se uočiti i za pismenost, pristup čistoj vodi i struji te osnovne potrošačke artikle. Siromaštvo se također može shvatiti kao aspekt nejednakog društvenog statusa i nepravednih društvenih odnosa, koji se doživljava kao socijalna

isključenost, ovisnost i smanjena sposobnost sudjelovanja ili razvijanja smislenih veza s drugim ljudima u društvu. Takva socijalna isključenost može se svesti na najmanju moguću mjeru jačanjem veza s mainstreamom, kao što je pružanje bliske skrbi onima koji se suočavaju sa siromaštvom. "Glasovi siromašnih" Svjetske banke, temeljeni na istraživanju s više od 20.000 siromašnih u 23 zemlje, identificira niz čimbenika koje siromašni ljudi identificiraju kao dio siromaštva (Svjetska banka, 2022.). To uključuje zlostavljanje od strane onih na vlasti, onemogućavanje institucija, isključene lokacije, rodne odnose, nedostatak sigurnosti, ograničene sposobnosti, fizička ograničenja, nesigurna sredstva za život, probleme u društvenim odnosima, slabe organizacije u zajednici i diskriminaciju. Analiza društvenih aspekata siromaštva povezuje uvjete oskudice s aspektima raspodjele resursa i moći u društvu i prepoznaje da siromaštvo može biti funkcija smanjene sposobnosti ljudi da žive vrste života koje cijene. Društveni aspekti siromaštva mogu uključivati nedostatak pristupa informacijama, obrazovanju, zdravstvenoj skrbi, društvenom kapitalu ili političkoj moći.

2.3. Teorije siromaštva

Teorije siromaštva uključuju teoriju kulture ili subkulture siromaštva, teoriju začaranog, teoriju situacijske prisile te koncept potklase.

1. Teorija kulture (ili subkulture) siromaštva

U opažanjima siromaštva činjenica je da siromašni grade poseban način života koji se odudara od života drugih pripadnika društva. Siromašni na slične okolnosti reagiraju sličnim strategijama i mehanizmima preživljavanja i tako grade jedinstvenu kulturu sa svojim vrijednostima i normama. Kultura siromaštva je renovacija na njihovu marginalnu društvenu poziciju i takva usmjerava samo ponašanje siromašnih te ga prenosi s generacije na generaciju. Stoga, kultura siromaštva usvaja se i uči te ima veliki utjecaj na djecu koju tu kulturu stječu s veoma ranom dobi. Kultura siromaštva se sastoji od raznovrsnih vrijednosnih, normativnih i drugih komponenata koji se prikazuju u određenim razinama života siromašnih.

No, siromaštvo i kultura siromaštva nisu jednaki pojmovi, što znači da svi siromašni ne žive na isti način. Većina siromaha može duži vremenski period živjeti u siromaštvu, a da pri tome ne pokušaju izgraditi način života tipičan kulturi siromaštva. Kultura siromaštva prikazuje ponašanje siromašnih u kolonijalnim društvima, državama trećeg svijeta i društvima koja se nalaze u ranoj fazi kapitalističkog razvoja. Karakteristike kulture siromaštva su prilično slabo zastupljena u razvijenim socijalističkim i kapitalističkim društvima. Obilježja te kulture se mogu zamijetiti na obiteljskoj, pojedinačnoj i razini zajednice.

Karakteristike za obiteljsku razinu su slobodne veze i divlji brakovi, naklonost prema majci i njenoj rodbini, nedostatak privatnosti, rani ulazak u seksualne odnose, odsustvo djetinjstva kao specifično produženog i zaštićenog razdoblja života, visoka stopa razvoda i napuštanje majke i djece od strane muškaraca, verbalni naglasak na obiteljskoj solidarnosti.

Na razini zajednice karakteristično za siromašne je da ne učestvuju u važnim društvenim ustanovama. Inače, siromašni ne pripadaju političkim strankama, sindikatima te sličnim udruženjima, ne sudjeluju niti u socijalnoj pomoći, slabo se koriste bolnicama, umjetničkim ustanovama, bankama te robnim kućama.

2. Teorija „začaranog kruga“ ili „deprivacijskog kruga“

Kod ove teorije poznato je da siromaštvo rađa siromaštvo i prenosi se s koljena na koljeno. Kad se jednom upadne u ovo siromaštvo, velika vjerojatnost je da će i cijelo potomstvo dugo ostati u njemu. To je krug gdje nema početka, a ni kraja. Ovo siromaštvo se nasljeđuje i podrazumijeva gomilanje nepovoljnih životnim prilikama koje pokreću jedna drugu i sprečavaju izlazak iz tog začaranog kruga.

Prisutnog ovog siromaštva u svakodnevnom životu je velik te je poznato kako ishrana kod većine siromašnih nije primjerena. Loša ishrana ima negativan učinak na neke skupine siromašnih, npr., djeca, odrasli, novorođenčad. Nepravilna ishrana trudnica može uzrokovati prijevremeni porod ili deformaciju ploda. Takva ishrana kod djece se može vidjeti najviše prilikom školovanja, kao na primjer, problemi u savladavanju gradiva, stvaranje negativnog gledišta na školovanje, izostajanje s nastave. No, kad su u pitanju odrasli, jasno je kako siromašni imaju

niži status obrazovanja i većinom rade teške fizičke poslove. Loša ishrana dovodi siromašne češćem razbolijevanju što znači da će izostajanje s radnog mjesta dodatno smanjiti već nisku razinu primanja. Tu se još nadovezuje i stambeno pitanje siromašnih koje je ispod standarda jer su napravljeni od ne kvalitetnog materijala, u ruševnom stanju te sami uvjeti nisu pogodni za život, ne higijenski i opasni su za zdravlje. Kad se svih ovim nepogodnostima doda manjak motivacije, šanse za izlazak iz ovog siromaštva su veoma male.

3. Teorija situacijske prisile

Kao reakcija na teoriju kulture siromaštva, nastala je teorija situacijske prisile koja opisuje ponašanje siromašnih na okolnosti, ili na prisilu situacije. Ovdje se siromašni ne ponašaju po nekoj svojoj kulturi već što ih na to prisiljava životna situacija, npr. niska primanja, nezaposlenost, bolest i slično. Ako bi se uklonila situacijska prisila, siromašni bi vrlo lako promijenili svoje ponašanje koje je samo posljedica prisile. Ova teorija želi prikazati da siromašni većinom prihvaćaju iste norme koje prihvaćaju drugi članovi društva. Tu se javlja stanoviti raskorak između vrijednosti i ponašanja zato što siromašni često nisu u stanju realizirati te vrijednosti. Siromašni se ne razlikuju po ambicijama od pripadnika donje klase koji se žele popeti na društvenoj ljestvici i prihvatiti koncept života srednje klase. To je društvo u kojem su ili nezaposleni ili djelomično uposleni muškarci bez ikakvih kvalifikacija koji obavljaju fizičke, no slabo plaćene poslove. Njihovo shvaćanje posla je uvjetovano vrijednostima matične kulture i ne razlikuje se od shvaćanja ostalih pripadnika društva. Takvi siromašni pojedinci žele posao od kojeg će imati veće plaće te viši njihov status, ali to ne mogu postići jer nemaju radnih vještina, kvalifikacija te radnog iskustva. Sve što zarade primorani su potrošiti na to kako bi preživio od trenutka do trenutka.

4. Koncept „potklase“

Koncept potklase se veže za urbano siromaštvo i strukturne promjene urbanog siromaštva među etničkim manjinama. Siromašni ove potklase u siromaštvu žive 5 ili više godina. Može se istaknuti da ova potklasa ima dva aspekta života potklase, a to su kriminalitet i razaranje obitelji. Tu se radi o trendu širenja dubinskog i koncentriranog siromaštva i van sjevernoameričkog kontinenta.

Koncentrirano urbano siromaštvo povezano je i s brojnim socijalnih poremećaja te oni imaju veoma visok stupanja ovisnosti o socijalnim davanjima, velik postotak koji prije vremena napuštaju obrazovni proces te visoki udio onih koji su isključeni iz radne snage. Svi ovi segmenti ukazuju da se pripadnost potklasi često vodi prema krugu permanentnom siromaštva. Isto tako, oni koji nisu siromašni a žive u krugu koncentriranog siromaštva puno su više izloženi rizicima da i oni sami postanu siromašni u odnosu na one koji ne žive u takvim područjima.

2.4. Uzroci i posljedice siromaštva

Uzroci siromaštva mogu varirati s obzirom na naciju, regiju i u usporedbi s drugim zemljama na globalnoj razini. Značajni primarni uzroci siromaštva su sljedeći (Echenberg, 2012.):

- Neadekvatna hrana i loš ili ograničen pristup čistoj vodi - preseljenje u potrazi za hranom i čistom vodom iscrpljuje ograničene resurse (osobito u siromašnim gospodarstvima), uzrokujući da siromašni postaju siromašniji dok traže osnovne potrepštine za preživljavanje.
- Neadekvatan, ograničen ili loš pristup zdravstvenoj skrbi – nezdravi ljudi manje rade, manje su produktivni i postavljaju zahtjeve pred već preopterećen zdravstveni sustav. Ovaj ciklus uzrokuje da pogođeni ljudi ostanu siromašni.
- Nejednaka raspodjela resursa – nejednakosti u raspodjeli resursa uzrokuju sustavno siromaštvo, dok oni s više resursa postaju bogatiji i imaju bolji pristup uslugama.
- Diskriminacija, nejednakost (rasne/spolne i druge predrasude) – pojedinci prema kojima se zbog bilo koje vrste diskriminacije, pristranosti ili predrasuda postupaju nepovoljnije, imaju manji pristup mogućnostima izlaska iz siromaštva.
- Loše obrazovanje – slabo obrazovani pojedinci imaju ograničene mogućnosti za uspjeh u dinamičnom radnom okruženju. Nepismenost potiče siromaštvo.

- Klimatske promjene, šteta ekosustavima i degradacija okoliša – poplave, suše i oluje uzrokuju nestašicu hrane/vode, pogoršavaju osnovni opstanak i uzrokuju migracije koje stvaraju ciklus siromaštva.
- Loša uprava, korupcija i loša infrastruktura - drže one kojima vladaju zaključane mogućnosti, bogatstva i resurse i uskraćuje im lak pristup osnovnim dobrima i uslugama.
- Konflikt – osobito pogađa žene u siromašnijim gospodarstvima. Nacionalno ili regionalno nasilje/nemiri narušavaju društvo i stvaraju veće siromaštvo u pogođenim područjima.
- Dug – na mikro razini, kao što je vidljivo u naprednim gospodarstvima, uzrokuje siromaštvo jer sve više ljudi bez novca/resursa posuđuje više kako bi živjeli unutar ili izvan svojih financijskih mogućnosti. Na makro ili nacionalnoj razini (ili čak na regionalnoj razini), multilateralne kreditne institucije stvaraju nepovoljne uvjete ili uvjete otplate duga siromašnijim gospodarstvima, što dovodi do većeg tereta otplate koji pogađa mase.
- Nezaposlenost ili mali ili nikakav pristup sredstvima za život - bez novca od zaposlenja, pojedinci i zajednice trpe siromaštvo kao izravnu uzročnost.
- Koncentracija vlasništva nad zemljom - jednaka je nejednakoj raspodjeli resursa.
- Glad u svijetu
- Prenaseljenost - može oporezovati ograničene resurse i uzrokovati degradaciju okoliša. Različite škole mišljenja predstavljaju različite perspektive.

Uzroci i učinci siromaštva često su duboko povezani. Međutim, neke su posljedice siromaštva toliko zabrinjavajuće da se ističu i da ih je potrebno pojedinačno proučavati. Fokusiranje na neke od najgorih posljedica siromaštva može razotkriti uzroke siromaštva i pružiti uvid u to kako iskorijeniti siromaštvo. Neke od najgorih posljedica siromaštva su (Echenberg, 2012.):

- Povećani kriminal - na prvi pogled moglo bi se lako zaključiti da je kriminal uzrok siromaštva, a ne obrnuto. Međutim, siromaštvo može ljude učiniti beznadnim i dovoljno očajnim da se upuste u kriminalne aktivnosti.

- Ograničen pristup obrazovanju - siromašna djeca obično pohađaju škole s neadekvatnim objektima i dobivaju obrazovanje koje im jedva pruža alate za daljnji studij ili traženje posla, čime se njih i njihova djeca ograničavaju na siromaštvo, koje postaje začarani krug siromaštva kroz generacije. Osim toga, zemljopis može odrediti hoće li uopće doći u školu. Na primjer, dok siromašno dijete u SAD-u još uvijek može pohađati školu, siromašno dijete u ruralnom području Bangladeša možda neće imati tu priliku. Udaljenost, nedostatak prijevoza i financijskih sredstava često otežavaju školovanje siromašnoj djeci u zemljama u razvoju.
- Zdravstveni problemi - zdravlje je možda jedno područje gdje siromašni ljudi najviše pate. Na primjer, nerazmjerno velik postotak bolesti u zemljama s niskim dohotkom uzrokovan je posljedicama siromaštva kao što su loša prehrana, onečišćenje zraka u zatvorenom prostoru i nedostatak pristupa odgovarajućim sanitarnim i zdravstvenim odgojem. Prema procjenama Svjetske zdravstvene organizacije, bolesti povezane sa siromaštvom čine 45% tereta bolesti u najsiromašnijim zemljama. Gotovo sve ove smrti mogu se spriječiti ili liječiti postojećim lijekovima. Na primjer, tuberkuloza, malarija i HIV/AIDS čine gotovo 18% tereta bolesti u najsiromašnijim zemljama. Tuberkuloza i malarija mogu se spriječiti i liječiti, a edukacija je ključna za prevenciju HIV/AIDS-a.

3. KOMPARATIVNA ANALIZA SIROMAŠTVA U HRVATSKOJ I ODABRANIM ZEMLJAMA

Otkako je RH postala punopravna članica Europske unije, to joj je omogućilo sudjelovanje u strategiji Europa 2020. Jedan od temeljnih ciljeva te strategije jest smanjenje broja siromašnih na razini cijele Europe za 20 milijuna. Hrvatskoj je bitno da se donesu određeni programi i politike kako bi se smanjile razlike u siromaštvu unutar njenih regija. Rizik od siromaštva u Hrvatskoj najviše pogađa područja na istoku i jugoistoku zemlje, uglavnom uz granicu sa Srbijom i Bosnom i Hercegovinom, koja su bila najugroženija u Domovinskom ratu 90-ih godina kao i ruralna područja.

U ovom će se području izvršiti analiza stanja siromaštva u sa odabranim pokazateljima siromaštva u razdoblju od 2015. – 2019. godine.

3.1. Analiza stanja siromaštva u Hrvatskoj

Kao rezultat stečene samostalnosti iz 1991. godine, nakon raspada Jugoslavije i naslijeđenih devijacija ekonomskog razvoja tadašnjeg stanja, zemlja se bori sa siromaštvom. Hrvatska se pridružila NATO-u 2009. i Europskoj uniji (EU) 2013. godine, što joj je pomoglo da napreduje kao država. Godine 2008. došlo je do naglog gospodarskog usporavanja koje je trajalo do 2014., što je mnoge gurnulo u siromaštvo.

Kao posljedica rata i dubokih promjena tijekom 1990-ih godina u Hrvatskoj se pojavilo ekspanzirajuće siromaštvo. Nemali broj građana suočio se problemima preživljavanja i zadovoljavanja najosnovnijih potreba. Hrvatska je vlada reagirala na problem siromaštva, prije svega putem sustava socijalne skrbi i pomoći. U ratnom i poluratom vremenu (negdje do 1997.) važnu je ulogu igrala građanska solidarnost i (međunarodna) humanitarna pomoć. Međutim, u situaciji visoke registrirane nezaposlenosti, sporog oživljavanja ekonomije i nestajanja radnih mjesta koje ne prati otvaranje novih, sustav socijalne pomoći teško uspijeva pružiti “posljednje utočište” i zaštitu velikom broju ranjivih skupina. Stoga je nužan cjeloviti pristup u

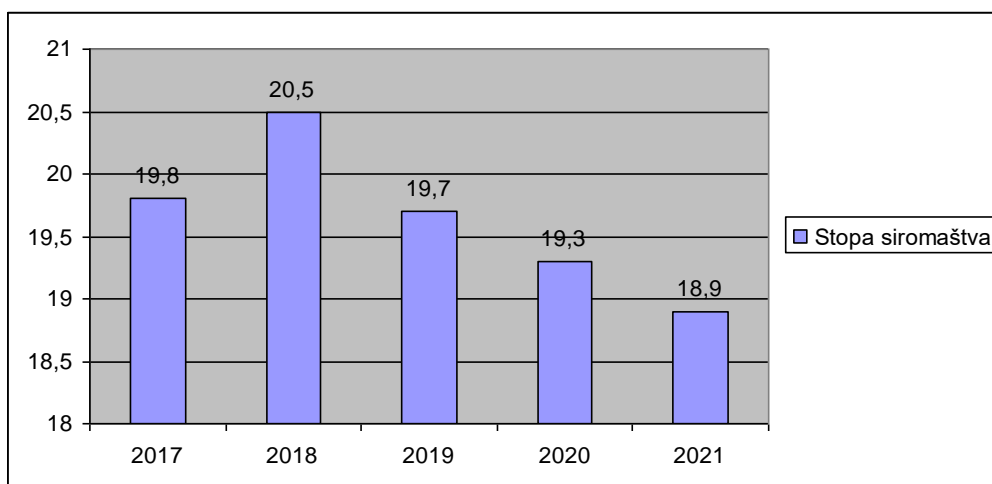
borbi protiv siromaštva i isključenosti, koji uključuje usklađenu i povezanu aktivnost različitih aktera, počevši od odgovornih ministarstava, preko lokalnih zajednica do civilnih i nevladinih organizacija. Pritom valja uvažiti suvremene trendove i preporuke bitnih europskih institucija. Cilj integralne strategije za borbu protiv siromaštva i isključenosti mora biti ne samo ublažavanje i reduciranje nego i prevencija ovih socijalnih problema. U ostvarenju toga cilja bit će potrebne promjene u legislativi, ali očigledno i veća financijska sredstva.

Hrvatska ima visoke stope siromaštva. Procjenjuje se da je 2015. 19,5% stanovništva bilo ispod granice siromaštva. Nadalje, 15% ljudi nije si moglo priuštiti ni osnovne potrepštine, poput hrane, skloništa i vode. Siromaštvo u Hrvatskoj se povećalo kada je napustila Jugoslaviju tijekom Domovinskog rata, promijenivši se iz komunističke u zemlju slobodnog tržišta.

Visoke su i stope nezaposlenosti u Hrvatskoj. Prosječna stopa nezaposlenosti iznosi 6,3% (HZZ, 2022.), što Hrvatsku svrstava na 164. mjesto u svijetu. Za mlade je stopa nezaposlenosti 23,7%, gdje je ovakva situacija uglavnom zbog nedostatka kvalifikacija za poslove te odljeva radne snage u razvijene europske zemlje. Kvalificirani stručnjaci preselili su se na posao negdje drugdje u EU, a oni koji su ostali nemaju kvalifikacije za poslove koje je potrebno popuniti.

Na siromaštvo utječe geografija zbog neravnomjernog razvoja u različitim regijama. Mali gradovi i ostala ruralna područja na istoku i jugoistoku, prvenstveno uz granicu s Bosnom i Hercegovinom i Srbijom, najsiromašnija su područja u Hrvatskoj. Stopa siromaštva u gradovima iznosi 5,9%, dok je u malim gradovima i ruralnim područjima stopa siromaštva do 34,3% (HZZ., 2022.).

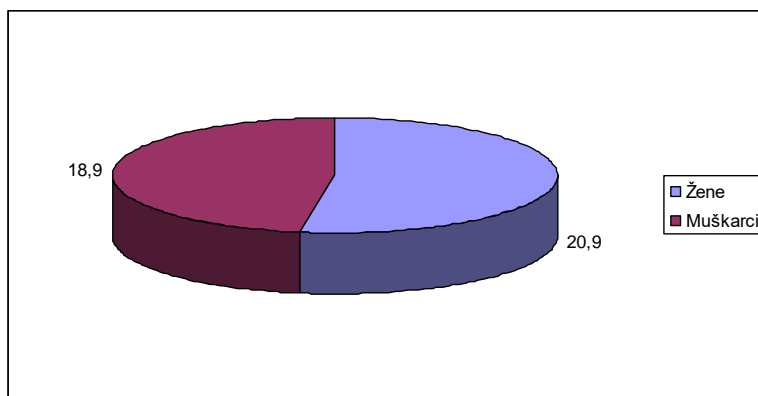
Grafikon 1. Stopa rizika od siromaštva za Hrvatsku od 2107. – 2021. godine

Izvor: izrada autorice prema podacima Eurostata, Eurostat (2022): At-risk-of-poverty rate by sex, dostupno na <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tessi010&plugin=1>, pristupljeno 22.02.2022.

Slično neskladu između grada i sela je i nesrazmjer između bogatih i siromašnih. Prethodna vlast nije dopuštala da dođe do takvih neravnoteža. Međutim, oni na državnim pozicijama dobili su povlaštenu tretman. Kako se Hrvatska oporavila od rata u svom novom sustavu slobodnog tržišta, pogoršao se status onih koji su prethodno bili u nepovoljnom položaju. Nakon osamostaljenja Hrvatske, bogati su dobili prednosti, a siromašni nedostatke. To je stvorilo veliki jaz između siromašnih i bogatih. U 2020. procijenjeno je da 10% najsiromašnijih kućanstava u Hrvatskoj ostvaruje samo 2,7% svih prihoda, dok je 10% najbogatijih zarađivalo 23% (HZZ, 2022.).

Grafikon 2. Stopa rizika od siromaštva u Hrvatskoj prema spolu

Izvor: izrada autorice prema podacima Eurostata, Eurostat (2022): At-risk-of-poverty rate by sex – Females, dostupno na <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tessi010&language=en>, pristupljeno 22.02.2022.

Siromaštvo postaje značajan problem u Hrvatskoj na nacionalnoj razini. To se prije svega očituje u trendu rasta udjela siromašnih i socijalno izoliranih ili isključenih građana. Očito je da je broj siromašnih značajno porastao u svim bivšim socijalističkim zemljama pa tako i u Hrvatskoj. Razloge povećanja siromaštva u našem društvu treba tražiti u (Puljiz et. al., 2008.): ratnim zbivanjima, tranziciji, koja sama po sebi vodi povećanoj nezaposlenosti i osiromašivanju, neefikasnosti sistema socijalne sigurnosti i drugih tipova socijalne zaštite, koji ne uspijevaju spriječiti upadanje pojedinaca u siromaštvo niti izbaviti one pojedince koji već jesu u siromaštvu. Neosporno je da je zadnjih desetak godina došlo do rapidnog opadanja životnog standarda svih slojeva društva, a posebice onih koji žive isključivo od vlastitih plaća. Konkretnije aktivnosti u praćenju, arhiviranju i suzbijanju ovoga problema zbivaju se u posljednjih nekoliko godina, a posebice od pristupanja Hrvatske Europskoj uniji.

3.2. Pokazatelji siromaštva u Hrvatskoj od 2015. – 2019. godine

Istraživanje siromaštva i socijalne isključenosti u ovoj se državi provodi na temelju ankete o dohotku stanovništva, a njezina provedba usklađena je s uredbama Europske unije i EUROSTAT ovom metodologijom propisanima za istraživanje EU-SILC (engl. Statistics on Income and Living Conditions). Riječ je o obveznom istraživanju u EU koje ujedno biva i referentni izvor podataka za praćenje statistike dohotka, siromaštva i socijalne isključenosti. S obzirom na članstvo, sve države EU obvezne su godišnje provoditi ovo istraživanje (Državni zavod za statistiku, 2022.). O pokazateljima siromaštva prethodno se raspravljalo. Isti, koji se analiziraju u nastavku, temelje se na konceptu relativnog siromaštva koje u obzir uzima raspoloživi dohodak kućanstva, broj članova ili veličinu kućanstva te distribuciju dohotka unutar populacije. Vodeći među njima je pokazatelj stope rizika

od siromaštva, koji je u 2015. godini iznosio čak 20% (Državni zavod za statistiku, 2016). Pri tome on ukazuje da 20% ukupnog stanovništva Hrvatske raspolaže ekvivalentnim dohotkom ispod praga rizika od siromaštva.

Pokazatelji siromaštva se mogu računati u dva oblika, zavisi ubrajaju li se u kućni dohodak i naturalna primanja ili u samo kućni dohodak. Naturalna primanja su dobra i usluge koja se koriste za osobne potrebe, a proizvedene su na vlastitom imanju, obrtu ili poduzeće. S usporedbom s ostalim državama Europske unije koristi se samo novčani dohodak zato što mnoge države EU ne pribavljaju podatke o naturalnom dohotku. Modificirana OECD-ova ljestvica se koristi za preračunavanje kućnog dohotka u ekvivalentni dohodak. Ekvivalentni dohodak izračunava se tako da se podijeli ukupan dohodak kućanstva s ekvivalentnom veličinom kućanstva. Prema modificiranoj OECD-ovoj ljestvici, nositelju kućanstva dodjeljuje se koeficijent 1, dok svakoj drugoj odrasloj osobi u kućanstvu od 14 godina i starijoj osobi koeficijent 0,5, a djeci mlađoj od 14 godina koeficijent 0,3. Taj način se upotrebljava da bi se odredio ravnomjeran udio svakog člana kućanstva u ostvarivanju zajedničkog prihoda.

Tablica 1. Stopa relativnog siromaštva prema dobi i spolu od 2015. – 2019. godine

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019
0-17 godina	20,9	20,7	21,4	19,7	17,1
Muškarci	20,8	19,5	21,6	19,9	17,6
Žene	21,0	21,9	21,1	19,4	16,7
18-24 godina	18,4	19,6	17,8	16,7	14,3
Muškarci	18,9	19,3	16,7	16,7	14,6
Žene	17,9	19,9	19,0	16,7	14,0
25-54 godina	16,8	15,8	15,6	14,3	12,9
Muškarci	17,2	16,7	16,3	14,6	13,6
Žene	16,3	14,9	14,9	14,0	12,1
55-64 godina	20,8	20,0	20,0	21,9	20,3
Muškarci	20,1	19,2	18,6	20,4	19,2
Žene	21,5	20,7	21,4	23,3	21,4
65 ili više godina	26,3	28,0	28,6	28,1	30,1
Muškarci	22,8	23,8	24,1	23,5	24,9
Žene	28,7	30,8	31,7	31,3	33,6

Izvor: DZS (2022): Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2019. godini, dostupno na https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/14-01-01_01_2020.htm, pristupljeno 22.02.2022.

U Tablici 1. vidimo kako su osobe od 65 ili više godina najizloženije siromaštvu, dakle starije stanovništvo. Fokusiramo li se na spolove vidljivo je da su starije osobe ženskog spola najizloženije siromaštvu od svih. U promatranom vremenu, skoro u svim aspektima života, žene imaju veću stopu rizika od siromaštva nego muškarci. Stopa kretanja su prilično ujednačene i nema velikih istupanja.

Tablica 2. Stopa relativnog siromaštva prema tipu kućanstva

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Kućanstva bez uzdržavane djece	22,5	22,0	22,1	21,7	21,8
Jednočlano kućanstvo	38,6	40,5	44,7	44,4	44,7
Muškarci	34,3	33,4	39,5	36,5	37,6
Žene	41,1	44,5	47,6	48,9	48,7
Jednočlano kućanstvo, osoba mlađa od 65 godine	36,0	36,5	39,6	38,4	35,4
Jednočlano kućanstvo, osoba stara 65 godina ili više	40,4	43,0	47,8	48,1	50,3
Dvije odrasle osobe	22,7	21,5	22,7	21,6	23,2
Dvije odrasle osobe, obje mlađe od 65 godina	20,5	19,0	19,8	18,5	17,3
Dvije odrasle osobe, barem jedna osoba od 65 godina ili više	24,3	23,1	24,6	23,5	26,9

Dvije ili više odraslih osoba	18,7	17,6	16,9	16,5	16,6
Tri ili više odraslih osoba	15,2	14,2	11,9	12,1	10,6
Kućanstva s uzdržavanom djecom	17,9	18,1	18,1	17,0	15,0
Jedan roditelj s jednim ili više uzdržavane djece	33,1	32,8	37,2	36,7	33,8
Dvije odrasle osobe s jednim djetetom	15,3	16,3	15,7	12,5	10,4
Dvije odrasle osobe s dvoje djece	16,8	11,4	10,7	9,5	8,9
Dvije odrasle osobe s troje ili više djece	34,1	30,7	31,3	31,1	25,6
Dvije ili više odraslih osoba s uzdržavanom djecom	17,4	17,7	17,3	16,4	14,3
Tri ili više odraslih osoba s uzdržavanom djecom	13,9	17,5	17,5	17,1	15,6

Izvor: DZS (2022): Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2019. godini, dostupno na https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/14-01-01_01_2020.htm, pristupljeno 22.02.2022.

U razdoblju 2015. – 2019., jedan roditelj s jednim ili više uzdržavane djece, dvije odrasle osobe s troje ili više djece te jednočlana kućanstva imaju veći rizik od siromaštva u odnosu na državni prosjek. U jednočlanom kućanstvu gdje je osoba starija od 65 godina, stopa rizika iznosi 40,4%, dok do 2019. godine ona raste do

visokih 50,3%. Žene su u većem riziku od siromaštva nego muškarci u svim promatranim godinama.

Proučavajući kućanstva koja imaju uzdržavane djece u najboljoj situaciji su ona s dvoje djece, dok ona s troje djece s su u najnepovoljnijoj situaciji i imaju stopu rizika za otprilike 20%.

Uzdržavano dijete je svaka maloljetna osoba mlađa od 18 godina, dok su uzdržavana djeca i ona od 18 do 24 godine koja žive s bar jednim roditeljem te su ekonomski neaktivni.

Tablica 3. Stopa relativnog siromaštva prema ekonomskoj aktivnosti i spolu

Godina	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Zaposlenici	4,9	4,8	4,8	4,6	4,2
Muškarci	6,0	5,7	5,6	5,3	4,8
Žene	3,6	3,9	3,9	3,8	3,5
Samozaposleni	15,3	12,0	15,6	11,9	12,6
Muškarci	14,5	12,8	15,7	11,4	12,1
Žene	16,8	10,2	15,4	13,2	13,9
Nezaposleni	42,8	43,5	45,6	47,6	45,3
Muškarci	48,0	50,6	51,8	54,3	55,0
Žene	37,7	36,2	39,6	41,7	36,6
Umirovljenici	22,1	22,9	24,5	24,6	26,1
Muškarci	20,3	20,3	21,9	21,6	22,5
Žene	23,5	25,0	26,7	27,0	29,1
Ostali neaktivni	32,4	32,3	30,5	29,6	29,12
Muškarci	29,6	26,3	23,5	26,5	28,0
Žene	33,5	34,8	33,2	30,9	29,6

Izvor: DZS (2022): Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2019. godini, dostupno na https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/14-01-01_01_2020.htm, pristupljeno 22.02.2022.

U tablici 3. vidljivo je kako nezaposleni imaju stopu rizika od siromaštva iznad 40%, i primjetno je kako žene imaju dosta manju stopu rizika od muškaraca. Stopa rizika u 2016. godini za nezaposlene žene iznosi 36,2% i tu dolazi do svog maksimuma, dok kod muškaraca dolazi u 2019. godini i njihov maksimum iznosi visokih 55%. Iz ove tablice zaključujemo da su najugroženiji nezaposleni što i nije iznenađujuće.

4. POLITIČKE BORBE PROTIV SIROMAŠTVA U HRVATSKOJ

U Hrvatskoj su političke institucije, primarno Vlada RH, a potom i institucije orijentirane na zaštitu građana, društva, očuvanja demografske slike Hrvatske i one koje upravljaju njezinim ekonomskim rastom najviše odgovorne za borbu protiv siromaštva. Stoga će se u ovom poglavlju opisati potencijali i uspjesi političke borbe protiv siromaštva u Hrvatskoj.

4.1. Analiza stanja siromaštva u Hrvatskoj po programskom području

U Hrvatskoj neke skupine žive u većem siromaštvu od drugih. Najvjerojatnije su to starije osobe, jednoosobna i jednoroditeljska kućanstva, velike obitelji od četiri ili više osoba, djeca bez roditeljske skrbi, osobe nižeg obrazovanja, branitelji, žrtve rata i njihove obitelji, raseljene osobe i etničke manjine žive u siromaštvu u Hrvatskoj.

U Hrvatskoj je izraženije siromaštvo kod umirovljenika zbog nižih primanja. Umirovljenici su petina stanovništva Hrvatske. Kao rezultat toga, mirovine postaju preopterećene, a ljudi koji su u mirovini ne dobivaju dovoljno novca za život. Oni u mirovini primaju manje od 50% prosječne hrvatske plaće.

Hrvatska doživljava demografske promjene koje značajno utječu na stanje njezina zdravstvenog sustava i time doprinose rastu siromaštva. Prema Popisu stanovništva, kućanstava i stanova 2011. u Hrvatskoj je prebivalo 4.284.889 stanovnika, a prema procjenama sredinom 2019. godine 4.065.253 stanovnika (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike - MRMSOS, 2021.). Na ovakvo kretanje broja stanovnika velik utjecaj ima manji broj rođenih, rast smrtnosti kod osoba mlađe dobi, kao i negativni migracijski trendovi zbog odlaska u razvijene europske zemlje. Od 1991. Hrvatska ulazi u depopulacijsku fazu prirodnog kretanja. U 2019. je rođeno 36.135 djece, umrle su 51.794 osobe te je umrlih više nego živorođenih za 15.659 stanovnika (MRMSOS, 2021.). Natalitetna stopa je iznosila 8,9/1.000, mortalitetna 12,7/1.000, stopa općeg fertiliteta 42/1.000, a negativna stopa prirodnog kretanja - 3,9 (MRMSOS, 2022.).

U Hrvatskoj je očekivano trajanje života 78,5 godina, a u 2019. je u Hrvatskoj umrlo 51.794 osobe (DZS, 2022.). Ovdje je razvidno kako je siromaštvo u Hrvatskoj povezano sa slabijim zdravljem određenog dijela stanovništva. Smanjenje segregacije i nejednakosti iz perspektive zdravstvenog sustava ima za cilj reduciranje nejednakosti dvojakim učinkom: podizanjem kvalitete i dostupnosti zdravstvenih usluga te smanjenjem nejednakosti u prihodu, znanju, dostupnosti zdravstvene zaštite, zdravlju i sl. (MRMSOS, 2021.).

U Hrvatskom obrazovnom sustavu se ostvaruje obrazovanje djece i mladih u više od 1.800 obrazovnih ustanova. U hrvatskom obrazovnom sustavu danas sudjeluje 800.000 učenika i studenata te više od 62.500 učitelja i profesora, čime je u obrazovni sustav Hrvatske uključeno više od 20% građana. U kontekstu visokog obrazovanja, u provedbi je Nacionalni plan za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj 2019.-2021. te je u izradi novi Nacionalni plan za razdoblje od 2022.-2024. (MRMSOS, 2021.). Također, Ministarstvo znanosti i obrazovanja godišnje dodjeljuje stipendije studentima slabijeg socioekonomskog statusa.

Zakon o hrvatskom braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji (NN 121/17) osigurava svojim korisnicima mjere kojima im se osigurava obrazovanje prema jednakim mogućnostima za učenike iz braniteljske populacije, sa ciljem osiguranja dostupnijeg obrazovanja kao osoba sa slabijim imovinskim statusom. Tako oni ostvaruju pravo na besplatne udžbenike u sklopu redovnog obrazovanja te u sklopu obrazovanja na visokim učilištima.

U Hrvatskoj krajem 2020. godine zabilježeno 159.845 nezaposlenih, gdje je stopa nezaposlenosti iznosila 9,5% (HZZ, 2022.), gdje je ovaj rast zabilježen pod utjecajem pandemije COVID – 19. Visok broj nezaposlenih u Hrvatskoj implicira rast siromaštva, što zahtijeva automatsku aktivaciju istih i poticaj na zapošljavanje. Rast nezaposlenosti mladih, kao i nedostatak mlade snage te nesklad ponude i potražnje na tržištu radne snage u Hrvatskoj uzrokovali su nedostatak dovoljnih znanja i kompetencija radne snage u Hrvatskoj. Aktivna politika zapošljavanja važan je instrument za uključivanje na tržište rada te je usmjerena na one skupine nezaposlenih osoba koje su zbog niza razloga u nepovoljnom položaju na tržištu rada s posebnim naglaskom na mlade, starije, dugotrajno nezaposlene,

niskokvalificirane i neaktivne osobe te žene (MRMSOS, 2022.). Provedbom aktivnih mjera zapošljavanja izravno se utječe na prijelaz nezaposlenih na tržište rada, čime im se omogućuje dodatno obrazovanje i stjecanje novog radnog iskustva. Poticanjem i zapošljavanju hrvatskih branitelja potiču se isti na ulazak na tržište rada da bi mogli dobiti veća primanja i da bi se umanjio njihov rizik od siromaštva.

Aktivnim mjerama zapošljavanja omogućuje se prelazak iz nezaposlenosti u svijet rada pomoću obrazovanja, stjecanja radnog iskustva na radnom mjestu, javnih radova, potpora za zapošljavanje i samozapošljavanje.

S obzirom na suočavanje sa visokim udjelom siromašnih u Hrvatskoj i građana koji žive na rubu siromaštva, Vlada RH je donijela mjeru osiguranja novčanih naknada za najugroženije skupine. Takvim građanima se osiguravaju zajamčena minimalna naknada, naknada za troškove stanovanja, pravo na troškove ogrjeva, naknada za osobne potrebe korisnika smještaja, jednokratne naknade, naknade u vezi s obrazovanjem (udžbenici i oprema za školu, školski prijevoz, školarina za redovito studiranje), osobna invalidnina, doplatak za pomoć i njegu, status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja, naknada do zaposlenja te naknada za ugroženog kupca energenta, kao i različite socijalne usluge (MRMSOS, 2022.). Zajamčenu minimalnu naknadu kao osnovno socijalno pravo sa svrhom suzbijanja siromaštva u 2020. godini koristilo je ukupno 57.450 osoba, od toga 23.258 samaca i 34.194 članova kućanstva dok je u ožujku 2021. evidentirano ukupno 56.908 osoba, od toga 23.106 samaca i 33.804 članova kućanstva (MRMSOS, 2022.).

Iz dostupnih podataka razvidno je kako je aktualno stanje siromaštva u Hrvatskoj značajno, ali je isto također provedbom do sada donesenih mjera ublaženo. Političke borbe koje su do sad provedene u Hrvatskoj za redukciju siromaštva ukazuju da se Hrvatska učinkovito trudi u svim društvenim segmentima umanjiti stopu i rizike od siromaštva te unaprijediti kvalitetu života svojih građana.

4.2. Prioriteti i ciljevi u borbi protiv siromaštva

Borba protiv siromaštva ne može se samo oslanjati na sustav socijalne pomoći jer je to ipak višedimenzionalni problem i bez promjena u sustavu

zapošljavanja, obrazovanju, na tržištu rada i drugim područjima programi socijalne pomoći teško mogu osjetno smanjiti siromaštvo. Stoga je Hrvatska donijela. U tom kontekstu je Vlada RH te Ministarstvo rada donijelo Nacionalni plan borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti 2021. – 2027. godine.

Ciljeve ovog programa biti će teško realizirati bez uspješne ekonomske politike i gospodarskog oporavka. Siromaštvo ne isključuje da ne postoji i u razvijenim državama koje imaju visoke stope zaposlenosti. Stoga, borba protiv siromaštva i socijalne isključenosti nikako ne može biti ograničena na tržište rada. Potrebno je uzeti u obzir čimbenike zadanosti i ograničenja iz prethodno utvrđene osnovne socijalne politike Vlade Republike Hrvatske, recentni reformski projekti i strategijski dokumenti te novi zakonski propisi. Prijedlog mjera se mora utvrditi na racionalnim financijskim mogućnostima Republike Hrvatske, stoga je veoma bitna odmjerenosti dinamike i provedba rokova te stvaranje mjera u krugu postojećih financijskih sredstava. Zatim se po pojedinim područjima značajnim za ublažavanje i suzbijanje siromaštva daju prijedlozi mjera.

Programi zapošljavanja su veoma važni za napredak zapošljavanja u Hrvatskoj. Povećanje zaposlenja najviše ovisi o mjerama ekonomske politike, što znači da će smanjenju nezaposlenosti prije svega pridonijeti otvorenje novih radnih mjesta. No, tu se dobro mora razraditi aktivna politika tržišta rada da bi se mogla pozitivno odraziti na ponudu i potražnju radne snage. Kod toga bi važno mjesto trebale imati mjere za povećanje zaposlenosti, odnosno pri najsiromašnijim skupinama na tržištu rada. Vlada i lokalne vlasti, zadužene su za unaprjeđenje zapošljivosti kod nezaposlenih osoba, čija je funkcija da daje pomoć u organizaciji partnerstva na lokalnoj razini.

Sljedeće što je nužno napraviti:

- Odrediti Nacionalni program aktivnosti u politici zapošljavanja, kao u nacionalnim planovima aktivnosti koje izrađuju države Europske unije, te se trebaju utvrditi ciljevi politike zapošljavanja.
- Zatim, ciljane skupine gdje se mora posvetiti osobita pažnja na ugrožene skupine, odnosno na mlade osobe bez radnog iskustva, dugotrajno

nezaposlenima, starijim radnicima, mladim osobama niže obrazovne razine te ženama.

- Na tržištu rada bi se trebala povećati fleksibilnost rada, drugim riječima, omogućiti veću raznolikost oblika rada i zakonski ih podržati, tj. detaljnije regulirati: skraćeno radno vrijeme i podupiranje istog tamo gdje nema mogućnosti zaposlenja radnika u punom radnom vremenu, omogućiti fleksibilno radno vrijeme i mjesto, poticanje samozaposlenja pomoću edukacije o otvaranju svojih poduzeća, isplaćivanjem novčane jednokratne naknade nezaposlenim osobama, povoljnim kreditima (pogotovo u sektorima koja ne traže velika početna ulaganja).
- Zatim je potrebno napraviti pretpostavke za povećanje kvalitete života u ruralnim područjima te mogućnost zapošljavanja.

Hrvatska radi na ublažavanju siromaštva. Hrvatska sudjeluje u strategiji EU-a Europa 2020. Strategija ima za cilj stvoriti održiv i uključiv rast u gospodarstvu i zapošljavanju uz istovremeno smanjenje siromaštva i poboljšanje obrazovanja. Zbog regionalnih razlika, Hrvatska provodi regionalnu verziju ove strategije.

Kao rezultat toga, stopa zaposlenosti u Hrvatskoj poboljšala se sa 60,6% stanovništva na 66,7% u posljednjih pet godina. Ova brojka uključuje čak i one koji ne žele raditi. Također, broj osoba u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti pao je s 29,1% stanovništva na 23,3%.

Nakon gospodarskog usporavanja 2008. Hrvatska se borila s porastom siromaštva. Iako ima najveću stopu siromaštva u svojoj regiji, Hrvatska radi na rješavanju ovog problema. Država nastoji smanjiti jaz između ruralnih i urbanih područja, kao i jaz između različitih društvenih skupina.

5. ZAKLJUČAK

Kao država članica Europske unije (EU), Hrvatska sve snažnije sudjeluje u strategijama EU-a s ciljem smanjenja broja ljudi koji žive u opasnosti od siromaštva ili socijalne isključenosti. Postizanje tog cilja zahtijeva razvoj i učinkovitu provedbu ciljanih politika i programa. Detaljno poznavanje razlika u životnom standardu u Hrvatskoj ključno je za razvoj ovih inicijativa.

Hrvatska je zainteresirana za osmišljavanje politika i programa koji mogu smanjiti regionalne razlike unutar svojih nacionalnih granica. Kao jedan od primjera, Strategija za borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Hrvatskoj 2021.-2027. posebno navodi regionalni pristup kao dio šire strategije za smanjenje siromaštva i socijalne isključenosti.

U Hrvatskoj su prepoznate skupine stanovništva koje su i dalje ranjive na siromaštvo, socijalnu isključenost, različite oblike materijalne deprivacije, a posljedično i diskriminaciju. To uključuje: starije osobe; samačka kućanstva; jednoroditeljske obitelji; obitelji s više od dvoje djece; djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi; osobe s nižim obrazovanjem; osobe s invaliditetom; hrvatski branitelji i stradalnici rata te članovi njihovih obitelji; povratnici i raseljene osobe; i etničke manjine (uglavnom Romi i Srbi).

Siromaštvo u Hrvatskoj ima i teritorijalnu dimenziju. Najveća geografska koncentracija čimbenika koji utječu na udio ljudi u riziku od siromaštva nalazi se u manjim gradovima i naseljima na istoku i jugoistoku zemlje – uglavnom uz granicu s Bosnom i Hercegovinom (BiH) i Srbijom (područja s najvećim brojem zahvaćene Domovinskim ratom 1990-ih), kao i u ruralnim područjima.

Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije (MRDEUF), Ministarstvo socijalne politike i mladih (MSPY), Državni zavod za statistiku (DZS) i druga državna tijela nastoje dobiti više pojedinosti i dodatnih dokaza o geografskoj distribuciji siromaštva i socijalne isključenosti kako bi se bolje iskoristili resursi dostupni za borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti.

Tu će bazu dokaza Vlada Hrvatske zatim koristiti za informiranje o izradi politika i raspodjeli proračuna – uključujući sredstva EU-a namijenjena promicanju uključivanja i regionalnog razvoja, posebno u siromašnim područjima.

LITERATURA

Knjige:

1. Echenberg, H. (2012): The Poverty Prism: Causes of Poverty, Parliament of Canada, Canada.
2. Milanovic, B. (2016): Global Inequality: A New Approach for the Age of Globalization, Harvard Univ. Press, UK.
3. Sachs, J. (2005): The End of Poverty, Penguin Press, New York, USA.
4. V. Puljiz, V. et. al. (2008): Socijalna politika hrvatske, Informator, Zagreb.

Znanstveni članci:

1. Chen, J. (2022): Poverty definition, dostupno na <https://www.investopedia.com/terms/p/poverty.asp>, pristupljeno 22.02.2022.
2. Kovačić, B. et. al. (2016): Lorenzova krivulja i o Ginijevom koeficijentu koncentracije, Hrvatski matematički elektronički časopis, dostupno na <http://e.math.hr/category/klju-ne-rije-i/lorenzova-krivulja>, pristupljeno 22.02.2022.

Internet izvori:

1. Eurostat (2022): At-risk-of-poverty rate by sex, dostupno na <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tessi010&plugin=1>, pristupljeno 22.02.2022.
2. HZZ (2022): Statistika, dostupno na <https://www.hzz.hr/statistika/>, pristupljeno 22.02.2022.
3. MRMOS (2021): Nacionalni plan borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti 2021. – 2027. godine, dostupno na

<https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=18807>, pristupljeno 22.02.2022.

4. Svjetska banka (2022): Poverty, dostupno na <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty>, pristupljeno 22.02.2022.
5. Svjetska banka (2022): Societal Poverty: A global measure of relative poverty, dostupno na <https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/stories/societal-poverty-a-global-measure-of-relative-poverty.html>, pristupljeno 22.02.2022.
6. Svjetska banka (2022): World Bank's \$1.25/day poverty measure- countering the latest criticisms, dostupno na <http://econ.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTRESEARCH/0,,contentMDK:22510787~pagePK:64165401~piPK:64165026~theSitePK:469382,00.html>, pristupljeno 22.02.2022.
7. UNESCO (2022): SDG Resources for Educators - No Poverty, dostupno na <https://en.unesco.org/themes/education/sdgs/material/01>, pristupljeno 22.02.2022.

POPIS TABLICA

Tablica 1. Stopa relativnog siromaštva prema dobi i spolu od 2015. – 2019. godine.....	21
Tablica 2. Stopa relativnog siromaštva prema tipu kućanstva.....	22
Tablica 3. Stopa relativnog siromaštva prema ekonomskoj aktivnosti i spolu.....	24

POPIS SLIKA

Slika 1. Ginijev koeficijent kao mjera relativnog siromaštva.....7

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Stopa rizika od siromaštva za

Hrvatsku od 2107. – 2021. godine.....18

Grafikon 2. Stopa rizika od siromaštva u Hrvatskoj prema spolu.....19

SAŽETAK

Siromaštvo je trajan i globalan problem koji je vidljiv na svjetskoj razini. Usprkos poboljšanju na pojedinim područjima životnog standarda u kontekstu dostupnosti osnovne zdravstvene zaštite i temeljnog obrazovanja, smanjenje nepismenosti i dječje smrtnosti, duži životni vijek itd., broj siromašnih u svijetu ne smanjuje se. Danas Hrvatska spada u srednji rang zemalja EU na temelju razine nejednakosti dohotka prema visini Ginijeva koeficijenta. Relativno siromaštvo ostalo je stabilno tijekom prošlog desetljeća. Napredak u redukciji siromaštva u Hrvatskoj doprinijele su političke odluke i djelovanje Vlade RH u kontekstu donošenja Nacionalnog plana borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti od 2021. – 2027. godine.

Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije (MRDEUF), Ministarstvo socijalne politike i mladih (MSPY), Državni zavod za statistiku (DZS) i druga državna tijela nastoje dobiti više pojedinosti i dodatnih dokaza o geografskoj distribuciji siromaštva i socijalne isključenosti kako bi se bolje iskoristili resursi dostupni za borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti.

Ključne riječi: siromaštvo, Hrvatska, EU, borba, politika

SUMMARY

Poverty is a persistent and global problem that is visible on a global scale. Despite improvements in some areas of living standards in the context of access to basic health care and basic education, reduction of illiteracy and child mortality, longer life expectancy, etc., the number of the world's poor is not decreasing. Today, Croatia belongs to the middle rank of EU countries based on the level of income inequality according to the Gini coefficient. Relative poverty has remained stable over the past decade. Progress in reducing poverty in Croatia has been contributed to by political decisions and actions of the Government of the Republic of Croatia in the context of the adoption of the National Plan for Combating Poverty and Social Exclusion from 2021 to 2027.

The Ministry of Regional Development and European Union Funds (MRDEUF), the Ministry of Social Policy and Youth (MSPY), the Central Bureau of Statistics (CBS) and other government bodies are working to obtain more details and additional evidence on the geographical distribution of poverty and social exclusion. resources available to combat poverty and social exclusion.

Key words: poverty, Croatia, EU, struggle, politics